

**KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ**

**KONYA BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA**

Şehrin YeniGün GAZETESİ'NİN ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR Maafızası

CILT: 6 • SAYI: 5

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

19 OCAK 2023 CUMA

TÜRKÜLERDE AĞIT

KONYA TÜRKÜLERİNDE AĞIT

ANUŞ
GÖKCE

Türkü, Türk Milletinin sevinçlerini, kaygılarını, üzüntülerini, hasretlik duygularını, vatan ve millet sevgisini, destanları, kahramanlıklarını anlatan ve bir veya birden fazla şahısların saz eşliğinde terennüm ettikleri ezgiler, nağmelerdir.

Her milletin kendine özgü ezgileri olduğu gibi bir milletin farklı yörelerde değişik özellikler gösteren ezgileri de vardır. Kahramanlık türküleri, koçaklama, koşma, düğün halayı, horon, oyun havaları, bozlak, uzun hava, kırık hava vs. çeşitli toplantılarda, düğünlerde çalınır söylenir. Genelde Orta Anadolu, Karadeniz, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Çukurova, Kars ve Erzurum, Ege, Trakya ve Rumeli türküleri gibi belli bölgelerde duyulmuş, saza vurmuş, ritim ve ezgi bakımından benzerlikler gösteren ezgiler ve oyun havaları bir grup altında toplanmıştır. Ancak her yörenin kendi arasında da bazı türkülerin sözlenişleri ve icra edilişleri farklılıklar gösterir. Bir yörede söylenen türkülerin başka bir yörede de değişik ezgilerine varyantlarına rastlanabilir.

Ben bu çalışmamda sayfalarımı Konya yöresinde asker uğurlamalarda, gelin almada, damat katma, hastalık, gurbet, ayrılık ve ölüm gibi durumlarda ağıt tarzında söylenen türkülerini konuk edeceğim.

"Anne beni galdır gezdür" türküsü hasta olan genç bir gelinin vadesi yaklaştığı zaman onun ağzından söylenen bir ağıttır.

Anne beni galdır gezdür
Tabudum düzdür, mezarım gazdır
Vadem yakın ömrüm azdır

Ne yaman derdim var benim
Öğülmedik derdim var benim
....(Küçükbezirci, s.73)

Türküde "Çıktım baktım yollar tozar/İki kişi kabrim kazar" ilahi olarak de söylenen parçalar arasındadır.

"Uyan Alim" türküsü Konya'da en çok söylenen türkülerden biridir. Seyit Küçükbezirci bu türküyü 1957 yılında derlemiştir. Türkünün konusu gerdek gecesinde damadın namaz kılariken secdeye kapanması ve bir daha kalkmaması üzerine gelinin yaktığı bir ağıttır. Damat katarken gelini seven başka bir genç tarafından avucunun içine sakladığı çiviye damada yumruk vurma bahanesiyle sırtına saplar ve ölümüne sebep olur.

Uyan Alim
Evimizin öğü yazı
Gelir geçer, goyun guzu
Seccadeden kalkmaz yüzü

Uyan Ali'm tang yüzüne
Sıralanmış beng yüzüne
...(Küçükbezirci,s.49 vd.)

"Menteşeli" türküsü Konya Ulıurmak'ta yaşayan babası cepheden dönmeyen, kocası ve çocuklarını Balkan Savaşı ve

İÇİNDEKİLER

• KONYA TÜRKÜLERİNDE AĞIT
ANUŞ GÖKCE
• ZİTLİKLERİN ŞAİRİ
FATMA TUTAK

• ÖĞRETMEN SALİM RIZA KIRKPINAR'IN ANILARI
MUSTAFA ÖZCAN
• MASALCI BABA: EFLÂTUN CEM GÜNEY
HALE GÜRBÜZ

I. Dünya savaşında cepheye gönderen her savaşta birer şehit haberi alan Uluirnak'ta sakin Uzunların Âlime Hoca'nın derdini ve sıkıntısını komşusu Mentешeliye dörtlükler halinde içini dökmesini anlatır. 1917 senesinde her on evden bir şehit haberi gelen ve askere uğurlanan komşu kadınlara nasihat eder, Kur'an okutur ve vaazlar vererek onlara sabretmelerini, Allah'tan ümit kesmemelerini öğütler. Kendisi epey yaşlıdır ve oğlunun emaneti Abidin ile yapayalnız yaşamaktadır. Derdini komşusuna dökerek rahatlayan Âlime Hocanın rahatı çok uzun sürmez. Kısa sürede oğlunun da şehit haberini alır.

Mentешeli Mentешeli
Deli oldum aşka düşeli
Üç yıl oldu yâr gideli
Kaldım evlerde yalnız

Derviş olsam giysem hırka
Kimsem yok ki versem arka
Gönderdiler Şam'a Şark'a
Çekilmez derdim yalnız
....(Tahir sakman,s.109 vd.)

Konya türkülerinde ağıt sadece insanlar için yakılmamış, insanın en yakın dostlarından biri olan hayvanlar için de yakılmıştır. Bu türkülerden biri de Konur Daylak adında bir deveye yakılmıştır. Seyit Küçükbezirci'nin 1958 yılında derlediği türkünün hikâyesi şöyle: Bir deveci develeriyle birlikte pamuk getirmek için Konya'dan İzmir'e gidiyor. Yolda develerinin önünde giden Çonur Daylak isimli deve huysuzluk ediyor. Deveci de ayağına bir diynek vuruyor. Çonur Daylak'ın ayağı kırılıyor. Çonur Daylak ayağı kırık vaziyette İzmir'e kadar gidiyor. Dönüş yolunda hayvanın takati iyice kesiliyor, yola devam edemez duruma geliyor. Beylik Hanı denilen bir handa devesini bırakıp yola devam eden adam gözlerinden sicim gibi yaşlar dökerek devesine şu ağıdı yakıyor:

Benim devem de bir değildi beş idi
Beşi de birbirine eş idi.
Çonur Daylak da hepsinin başıdı

Bekle Beylik Hanında gal Çonur Daylak
Gal suna boylum.

Çatal itdireyim de havıdıyım ardını
İyi edemedim de yarasının gurdunu
Çeken bilir ayrılığın derdini
Nakarar

....

İzmir'e pambığa vardım
Gelemiş belinde terledim durdum
Gırılardı ellerim bir kere vurdum
Nakarar. (Küçükbezirci, s.53 vd.)

Kız çocuklarının baba evinden ayrılması çok zordur. Eskiden Konya'da kız çocuklarını ilkokuldan sonra okutmazlar, "alacağı adam beslesin" diyerek onun elinin ekmek tutmasını istemezlerdi. İlkokuldan sonra kız çocuğunu 2 yıl Kur'an Kursuna gönderip Kuran okumasını öğretirler, sonra da ev için lazım olan şeyleri dikebilmesi için biçki dikiş kursuna gönderirlerdi. 17 yaşına gelmeden babasının imzasıyla evlendirirlerdi. Ailesinden hiç ayrılmamış olan kız çocukları için gelin olup gitmek adeta ölüm gibi gelirdi. Gelin sürekli ağlarken gözlerinin kızarıklığı belli olmasın diye gözüne sürme çekerler. Aynı zamanda kız babası kızına yaklaşarak "kızım bu kadar ağalayacaksan gitme" diye dalgasını geçer. Kız da "Yoo... baba, ben hem ağlar hem giderim!" diyerek gözyaşını siler ve ailesiyle vedalaşır. Vedalaşır ama kapıdan çıkarken ailesine sitem eder.

Seyit Küçükbezirci'nin 1960 yılında Konya'nın Sızma köyünden derlediği bir türküde de gelin hem ağlar hem gider hem de anasına babasına, emmilerine, aile büyüklerine ve konu komşularına sitem eder.

"Mahallede büyük müydü kapınız
İçiğizde ben miydüm kötünüz
Ben gideyim sakin olun hepimiz

Gal, gızın evleri gal
Şen oğlan evleri şen

Daminızda ot muydum?
Üstünüzde yük müydüm?
Bir gız size yük müydüm?
Nakarar (Küçükbezirci, s.133 vd.)

Ermenek-Fariske (Göktepe) yöresinde de gelini kına gecesinde ortaya bir yastık koyarak oturturlardı. Sonra davulu çalan kadın kına türküsü söyleyerek kı-

zın annesini, teyzesini, kardaşını çağırır, onların her birisi doğaçlama olarak ağıt yakar hem kendileri ağlar hem de gelini ağlatırlardı. 1970'li yıllarda Amcamın kızının kınasında Safiye halam birkaç dörtlük söylemişti. Çocuk olduğum için sadece bir dörtlük aklımda kaldı:

"Evimizin önü otluk

İçinde yayılır keklük

Hem ayrılık hem gurbetlik

Dayanamam kadın anam."

Ağıtlar gerçekten çok üzücü olayların arkasından yakılıyor. 1957 yılında Seyit Küçükbezirci'nin Sille Tatköy'den derlediği "Kazım" türküsünde ise samimi iki dostun nasıl bir anda düşman kesilip arkadaşını öldürdüğünün bariz bir örneğidir. Kazım arkadaşıyla kahvede ağız dalaşına girer. Daha sonra kahveden çıkıp evine giderken mezarlıktan geçer. Onu takip eden arkadaşını arkasından tabanca ile vurur. Kazım'ın genç yaşta öldürülmesinin ardından bu türkü yakılır.

Kazım

Mezar arkasında harman olur mu?

Gama yarasına derman olur mu?

Gurşun atan da iman olur mu?

Arslanım Kazım'ın nerde yatıyor

Gaytan bıyıkları gana batıyor.

Seni vuran zalim damda yatıyor

Söle doktor söle ölecekmiyim?

Ölmeden silamı görecek miyim?

Mezar arasında gar basa basa

Yandı ciğerim gan guşa guşa...**(Küçük-bezirci, s.63 vd.)**

Konya'da söylenen ağıtlar o kadar fazla ki sayfalar yetmiyor. Belki yüzden fazla ağıt yakılmış. Kimisi askere giden ve dönmeyen kocasına, oğluna, kimisi erken yaşta ölen gelin veya kıza, kimisi bir hiç uğruna öldürülen delikanlılara, kimisi seferberlikte kaybolan eş, çocuk, nişanlı ve sevgiliye yazılmış. Sayfaların sınırlı olduğundan ancak bu kadar yazabildim.

Mutlu okumalar.

Kaynaklar:

Seyit Küçükbezirci, Konya Folklorü, konya Büyükşehir belediyesi Yay. Konya- Ağustos 2013

Tahir Sakman, Dünden Bugüne Konya Oturakları, Milenyum Yay., İstanbul Temmuz 2001

MESNEVÎ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

عسر با یسرست هین آیس مباحث
راه داری زین ممت اندر معاش

Güçlük kolaylıkla beraberdir, kendine gel, ümidini kesme. Bu ölümden sonra hayata yol var.

(Hz. Mevlânâ)

GÜÇLÜK VE KOLAYLIK

Güçlük ve kolaylık... Evet, mütemmimidir bunlar birbirinin, Güçlüklere dayan ki kolaylık gelsin ardından her birinin.

19 Ocak 2024

(Ahmet Sevgi)

ZİTLİKLERİN ŞAİRİ

Eserlerinde çocukluk gençlik yaşlılık, kış-yaz, bahar- hazan, hayat-ölüm; en çok da hayat ölüm nevinden zıtlıklar barındıran temalar arasında gider gelir Cahit Sıtkı. Derinden hissettiği geçişkenlikleri şiirlerine olduğu gibi yansımıştır. Ne hissediyor, neye hasret yahut esef duyuyor, neden endişe ediyor veya korkuyorsa şiirlerindedir ayan beyan.

Hayatını erken dönemlerinden itibaren okumaya ve yazmaya hasreder. Corneille, Lamartine, Moliere, Racine gibi XVII. Yüzyıl Fransız yazarlarıyla tanışıklığı lise yıllarına dayanır. Teneffüslerde arkadaşları futbol, voleybol oynarken o kendine bir ağaç altı bulup kitap okumaktadır. Okumanın yanında kendi tabiriyle 'şiirler de karalamaktadır.'

Lise yıllarında romantik edebiyatın ünlü temsilcilerinden Lamartine hayranı olan ve onun etkisiyle şiirler yazan Tarancı'nın Ünlü Fransız sembolist Baudelaire okumaya başladıktan sonra düşüncesi, duyusu görüşü tamamıyla değişmiştir. Bu değişimi kendisiyle yapılan bir mülakatta; "Baudelaire bana elindeki meşaleyle tutmam gereken yolu gösterdi. Onun sayesinde suyun dibine inmeyi öğrendim" diye anlatacaktır. Hatta hayatını ondan öncesi ve ondan sonrası diye ikiye ayırmaktadır.

Bu hayranlıkta bir çeşit duygudaşlık söz konusudur denilebilir. Küçük yaşta yaşadığı yerden ve ailesinden ayrılarak yatılı okula gitmek ona hayli ağır gelmiş, kendini adeta okumakla ve şiirle teskine çalışmıştır. Baudelaire'de melankoli, bunalım, hayata karşı boş vermişliğin yanında hayatı ve ölümü sorgulama vardır. Esas itibarıyla burada bahsedilen hangi çağda ve nerede olursa olsun 'hisli ve hassas insanın' içine düşmesi muhtemel bunalımlardır ve Tarancı da bunlardan bol bol nasibini almıştır.

FATMA
TUTAK

...

Ve böylece bu ömür, bu ömür her dakika

Bir buz parçası gibi kendinden eriyecek Semada yıldızlardan, yerde kurtlardan başka

Yaşayıp öldüğümü kimseler bilmeyecek!

Çabuk değişen ruh hali ona kimi hüzün, kimi neşe, kimi bedbin, kimi coşku dolu anlar yaşatır. Bir an gelir 'otuz beş yaşın' ve sonrasında yaşlılığın bedeninde yaptığı/ yapacağı değişimin ayak seslerinden bile ürkererek 'benim mi Allah'ım bu çizgili yüz?' diye sorar. Bir an gelir çocukluğunu özler, sorumlulukların yükünü biraz olsun hafifletmek için "Affan Dede'ye para sayar." Ta ki unutsun adını, yaşını, kim olduğunu, olan biteni; öyle sıyrılınsın elemden, kaygıdan telaşlardan...Unutmak, kaçmak, dünyanın hay huyundan azade güvenli bir liman olan çocukluğun masum dünyasına sığınmak istediğini anlarız.

Ölüm korkusu daha doğrusu kaçınılmaz sonun endişesi kaplayınca yüreğini ki zannımca bu endişeden hayat boyu kurtaramaz yakasını ve sık sık rüyalarına girer gibi habersizce süzülür dizelerine.

"Ah aklımdan ölümü geçer."

Uzanır toprağın serin bağrına böceklerden, karanlıktan dem vurur bir zaman. Bir varmış bir yokmuş masalının kahramanı sayar kendini. Hatta üşenmez işi baştan alır. Teferruata girer iyiden iyiye. Sanki itiraf ederse rahatlayacaktır, silkeleyecektir üzerindeki ölü toprağını. Geçip giden gençliğini seyrederek düşman aynalarda. Zamanın ne olduğunu anlamadan ve son hızla akıp geçeceğini, bir uyuyup bir daha uyanamayacağını, herkesin başında olan bu

derdin bir gün muhakkak kendini de bulacağını, hatta musalla taşını, hatta cenaze namazını... Ha olmuş ha olmamış penceremiz/ akarsuda aksimizden eser yok...

Bir adım ileri götürüp bir ironi de ortaya koyar bu kaçamadığı, uyanırsa da bitmeyen, içinden çıkmaya imkân olmayan korkulu rüyadan ve güya ölmüştür de kabrinin üzerinden güzel bir kadın geçer...

Doya doya seyrettim/Gün hazinesi bacaklarını.

Derken mendilini düşürür kadın ve yatığı yerden kalkıp verecek olur mendili hey hat, öldüğünü unutmıştır...

Ölüm gibi karanlık da bolca değiştiği mefhumlardandır şairin. Ruh haline en yakın zamanlar addeder akşamüstlerini ve geceyi. Hatta denebilir ki ve demektedir ki;

Âlemde gündüz gönlüme işkencedir;
Bence bayram ufukta gün bitince.

Geceyi, günün geçit vermez karlı dağlarının üzerine çekilen bir perde, sıcaklığıyla onu eriten bir sihirbaz gibi hayal eder. Sığınağı saydığı evindedir, rahattır; gecelerde ağlasa sesini yalnız kendi işitir.

Bütün gün beklediğim bahardır ki gece, Gökte yıldızların da ümidindedir.

Ölümlü karanlıkla bu kadar hemhal olmanın kaçınılmaz bir sonucu mudur bilinmez, bazen derin bir umutsuzluk kaplar içini, dahası uğursuzluk; neye elini atsa kurur. Misal; hava güzel diye pencereyi açsa yağmur yağar. Güzel kokulu bir çiçeği koparacak olsa kokusu çoktan uçmuştur. Bindiği gemi fırtınaya yakalanır, karşı balkondaki kadın, hani kendisine gülümsüyor zannettiği, meğer orada değildir...

Bununla beraber baharı, horoz şekeri tadındaki, fırl fırl dönen çember, parlak zıpzıp, bulutlardan yüce uçurtmasıyla çocukluğu, gençliği ve onun verdiği ateşin heyecanları da ustalıkla hissettirir. Bunda hiç şüphesiz her şeyin zıddıyla kaim olduğu gerçeğinden hareketle karanlığı, yaşlanmayı, ölümü kanıksayışın etkileyici rolü yadsınamaz. Unutmaz tadımlık vakitlerin doyumsuz lezzetini, ay ışığında zamanın ve mesa-

fenin kemendinden azade yanı başında ilk sevdiği, sihirli halıya atladığı gibi yaşamak ister gençliğini ta en baştan!

...
Peki, ya aşk yok mudur işlediği konular arasında diyebilecek olursanız tabii ki vardır. Olmaması hatta düşünülemez. Yalnız bu konuya değinmeden önce yine bir aşktan, aklı başında her fertte bulunması gereken bir sevdadan bahsedelim isterseniz: Vatan, memleket sevgisinden. Cahit Sıtkı'da memleket bilinci bütün bir ülkeyi kapsar. Bunun izlerini kız kardeşine yazdığı mektupta sürebiliriz. Orada düşüncelerini tecrübe sahibi bir ağabey tavrıyla aktarır. İlerlemenin ideal bir insan olmanın ille İstanbul gibi her bakımdan gelişmiş bir şehirde bulunmaktan geçmediğini; doğdukları, onları sevgiyle bağrına basan, emziren, büyüten topraklarda da (Diyarbakır) bunun pekâlâ vuku bulabileceğini dile getirmektedir. Yeter ki insan bir amaca bağlansın ve bu uğurda yılmadan çalışsın... Ondaki memleket sevgisi tüm vatan toprağını kapsadığı gibi o toprağın insanını da içine alır. Hepsi için iyilik ve mutlulukla dolu müreffeh günler hayal eder. Ancak o zaman kendisi de

saadet ve huzur içinde olacaktır.

...

Memleket isterim

Ne başta dert ne gönülde hasret olsun;

Kardeş kavgasına bir nihayet olsun.

Memleket isterim

Ne zengin fakir ne sen ben farkı olsun;

Kış günü herkesin evi barkı olsun.

Memleket isterim

Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun;

Olursa bir şikâyet ölümden olsun.

Âşık olduğu vakitlerde düştüğü güzel bir gerçekliğin içindedir. Vakıa bir ilktir 'hem sarhoş hem ayık olduğu' ve buna mukabil gökte ararken yerde bulunduğu aşkından talihi bile düzelmıştır. Farklı dönemlerde yaşadığı aşkı anlatışı da değişiklik arz eder.

İlk aşkı okuldan kaçtığı, delikanlılığın başında kavak yelleri estirdiği, derdin kederin henüz semtine uğramadığı döneme denk gelir ki kendi tabiriyle komşu güzeline ilk mektubu yazarken kalbi atmakta, elleri titremektedir. Biraz zaman geçince toyluktan kurtulur hatta evliliğin hayalini kurmaya başlar. Bu kez sevdiğinden beklentisi kumar borcunu hoş görmesi değildir. Bu kez güzelliği her daim değişen ve kendisine hayran olacağı bir dilber hayal eder. Öyle ki her karşılaşmada yeniden çarpılmalı ve yeniden âşık olmalıdır. Kırklı yaşlarda beklenti sadeleşir ve ayakları biraz daha yere basar aşkın. Sevdiği yanı başındadır fazladan bir de gülmektedir ki bu en büyük saadettir. Yanında ince bir ruh ve ince bel de oldu mu daha ne istenir? Sevdiğinin gece olduğu bir semanın mehtabıdır o. Gül solar, bülbül usanır türkü söylemekten diyenlere inat aşktan oluşan bir ülkeyi mevsimlerce dolaşır ancak bitiremez. Sonunda yeryüzünde bulunmadıklarına hükmeder zira bunca saadet dünya yüzeyinde mevcut olamayacak kadar güzeldir.

'Sahiden biz neredeyiz sevgilim?'

İşte tam da burada aşkın ebediliğe açılan/açılması gereken bir kapı olduğunu duyumsar. Ölüncüye kadar hatta sonrasında kabirde bile ismini terennüm etmek suretiyle sevmeye devam edeceğinin taahhüdünü verir.

'Kabirde böceklere ezberletirim güzelliğini'

Bununla da kalmaz yeniden hayat bulur bulmaz ortalığa düşer ve yana yakıla sevdiğini arar...

...

Ve neden sonra

Tekrar duyduğün gün sesimi gök kubede,

Hatırla ki mahşer günüdür

Ortalığa düşmüşüm seni arıyorum.

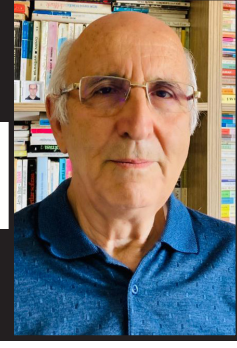
Yazmaya olan ilgisi evinden uzak olduğu okul yıllarında annesine yazdığı mektuplarla başlar. Öğrenim gördüğü Fransız okulunda ders olarak okutulan Racine, Corneille ve Molière'in eserleriyle tanışır. Büyük ölçüde etkilendiği Fransız sanatçıların yanında klasik şiirimizin en cesim eserlerini veren Divan Edebiyatı sanatkarlarının bu duyuş ve estetiğe asırlar önce ulaşmış olduklarını da teslim eder.

Tanzimatçıları, Servet-i Fünun edebiyatını -Halit Ziya'yı ayrı tutarak- pek beğenmez; hatta Haşim ve Yakup Kadri olmasa Fecr-i Ati'yi dahi onlarla beraber mahkûm etmekten geri durmaz. Dili yabancı kelimelerden temizlemeyi önemser ve bunu gerekli de görür. Türk Dilini ancak kendi kuşağının yapacağına kanidir.

Şiir yazmak için sözcüklerle içli dışlı olmanın lazım geldiğini, biçim konusunda ise hangi anlamın örtülü hangisinin düz ve yalın söylenmesi gerektiğini şiirin kendisinin belirlediğine inanır. Belli kalıplar içinde sıkışıp kalmanın doğal akışı bozmak ve anlam daralmasına yol açmak gibi sakıncalar ihtiva ettiğini ise; "Şair, bütün çocuklarına aynı renk giysiyi giydirmek isteyen bir babadan çok onların neyi giymek istediğine kulak veren bir ağabey gibi olmalıdır" sözleriyle açıklar.

Şiirin sözcüklerle güzel biçimler kurma sanatı ve yanı sıra bir ustalık ve tutku işi olduğunu söyleyen, her bir şiirinde bu çizgiyi yakalamaya gayret eden ve bunu kısa ömrüne sığdırdığı eserleriyle ispat ederken edebiyatımıza pek çok değerli şiir, hikâye ve mektup kazandıran Cahit Sıtkı Tarancı'yı rahmetle anıyoruz...

ÖĞRETMEN SALİM RIZA KIRKPINAR'IN ANILARI

**MUSTAFA
ÖZCAN**

Giriş

Salim Rıza'nın (Doğumu: 1906 İstanbul; Ölümü: 29 Kasım 1998 İstanbul) anıları ¹ ciltler halinde değildir. Çok kısa bir kitapçuktur denilebilir. Ancak bu anılar dönemi ve ünlü ediplerle olan dostluklarına ilişkin tespitleri için son derece yararlıdır.

Atilla Özkırmı, onun portresini çizerken "40 yıllık öğretmen" der. Öyledir de. Yetiştirdiği öğrencileriyle övünür. İlk anda aklına gelenleri sıralar: Selahattin Hilav, Edip Cansever, Mübin Orhon, Önay Sözer, Münir Özkul, Alaattin Yavaşca. Kenan Bulutoğlu, Raik Alıncık, Ferit Edgü, Sait Maden, Erol Keskin, Çolpan İlhan, Pekcan Koşar, Orhan Ural... Ayrıca bu öğrencilerinden çok şey öğrendiğini söyler. İlk öğrencilerinden birisi de Cahit Külebi'dir. Onu Sivas Lisesi'nde okumuştur. Özkırmı, onun hem Tevfik Fikret'i hem de Yahya Kemal'i sevdiğini, bu şairlerden bol bol şiirler okuduğunu anlatır. Öğrencilerine çağdaş edebiyat sevgisini aşıladığını, seçme parçalar okuttuğunu bildirir. ²

Mehmet Kemal'in **Acılı Kuşak** adlı kitabında "Bir Edebiyat Öğretmeni" başlığı altında kendisinden bahsettiğini söyleyen Salim Rıza, Salâh Birsel'in de **Boğaziçi Tıngır Mıngır**'ın birkaç yerinde adını andığını belirtmiştir. Yine Salah Birsel'in **Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu** kitabında Yahya Kemal'in çevresini anlatırken Salim Rıza'nın da orada olduğunu bildirir. Hiç şüphesiz bunlara daha başka kaynaklar katılabilir.

Salim Rıza Kırkpınar, değerli bir öğretmendir ve yaşamı içinde edebi çevrelere girmiş, çeşitli ünlü şahsiyetlerle görüşmüş, konuşmuştur. Karşılaştığı yahut dostluğunu kazandığı insanlara ilişkin çeşitli tespitleri vardır. Biz onun kısa bölümler halindeki notlarını bir arada değerlendirmek, bunlardan okurları haberdar etmek istiyoruz. Bu anıları, eğitiminden başlayarak onun bulunduğu

çevrelere göre anlatmak uygun olacaktır.

Öğrenim Yılları

Salim Rıza, 1923 Cumhuriyetin ilanı yılında ortaokulu bitirince, İstanbul Öğretmen Okulu ikinci sınıfına sınavla girer. Burası dört yıllık bir meslek okuludur. Üç yıl sonra öğretmen olacaktır. Fakat Bakanlığın verdiği ani bir kararla, öğretmen okulları beş yıla çıkarılır. Yeni beşinci yıla liselerden öğrenci alınır. Bu öğrencilerden bir iki tanesini hatırlamaktadır: Bunlar Abdülbaki Gölpinarlı, Muvaffak Uyanık, Rauf İnan'dır. Ancak bu uygulamaya, haksızlık olarak kabul edilir öğrenciler arasında. Boykot yaparak sonuç almak isterler. Bütün öğrenciler okulu terk edeceklerdir. Son anda cayanlar olur, otuz kişi okuldan ayrılır. Bir ay süreyle okul dışında vakit geçirir. Yeme içmeleri sorun olur. Öğretmenlerin yardımıyla tekrar okula başlarlar.

İki derste çok başarılıdır Akpınar. İlki Edebiyat, öteki Fransızca. İstanbul Darülmualimîn'in çok zengin bir öğretmen kadrosu vardır. İhsan Sungu müdürdür. M. Cevdet, Türkçe öğretmenidir. "Ayaklı kütüphane" diye bilinir. Ali Canip, vaktiyle **Genç Kalemler**'de şöhrete ermiştir. İbrahim Necmi Dilmen, daha sonraki yılların da parlak dilcisidir. Hilmi Ziya Ülken sosyoloji; Hıfzırahman Raşit Öymen pedagoji, İbrahim Alaattin Gövsa, psikoloji; Şevket Dağ resim öğretmenidir. Elbette bunlardan daha başka meşhur öğretmenleri de vardır okulun...

Öğretmen okulunda üç önemli arkadaşıyla edebiyat alanında yükseleceklerdir: İlhami Bekir (Tez), Sabahattin Ali, Fazıl Yenisey... Fazıl Yenisey ile bir gün **İçtihat** Yayınevi'ne gider. İçtihat dergisi sahibi Abdullah Cevdet'tir. Onun odasında kapıya yakın bir yerde yaşlı ve ünlü ediplerin konuşmalarını

1- "Salim Rıza'dan Anılar", Yalçın Yayınları, İstanbul 1990, 80 s.

2- Atilla Özkırmı, "Tarihe Not Düşmek", Cem Yayınevi, İstanbul 1989, s.24-29

dinler. Dönemin ünlü kıraathanelerine giderek, oralarda **Servetifünun, İctihat, Yeni Mecmua, Hayat, Milli Mecmua** gibi fikir ve sanat dergilerini okuyarak iç dünyalarını zenginleştirmeye, bilgilerini çoğaltmaya çalışırlar.

Salim Rıza o yılların gözde bilim ve sanat adamlarının konferanslarını da takip eder. Bu bilim ve fikir adamları, ünlü edipler; Mustafa Şekip Tunç, Akil Muhtar Özden, Besim Ömer Paşa, Ahmet İhsan Tokgöz, Ubeydullah Efendi, Celal Sahir Erozan, Süleyman Nazif gibi şahsiyetlerdir. Onların konferanslarından çok şey öğrenir, Celâl Sahir Erozan'ın okuduğu şiirleri dinler. Bunlara Fuat Köprülü gibi bir büyük bilim insanını da eklemek gerekir.

Öte yandan o zamanın kıraathaneleri, gençler için ikinci bir okul gibidir. Kıraathanelere her fırsatta gitmeye çalışır. 1928'de yeni harfler kabul edilir. Bütün yurttan maarif seferberliği başlatılır. Millet mektepleri açılır. Maarif Vekili Mustafa Necati'nin el yazısı ve imzası ile yeni öğretmenler, yeni görevlerine yollanır. Salim Rıza Kırkpınar, gençliğin hevesiyle içkiye de alışmıştır. 1925 ve sonrası gittiği bu meyhaneleri anar, dilinden mey ve meyhaneye üzerine yazılmış beyitler ve gazeller düşmez.

Atatürk'le İlgili Anıları

1925 kıyafet ve şapka inkılâbının yapıldığı yıldır. Atatürk, İnebolu ve Kastamonu'dan sonra Bursa'dadır. İstanbul Öğretmen Okulu'ndan otuz kişilik bir öğrenci topluluğu da başlarında Müdür İbrahim Alaettin Gövsa ve birkaç öğretmenle Bursa'ya gelmişlerdir. Vali ve yaverlerle temas eden İbrahim Alaettin Gövsa, Gazi'nin öğrencileri kabul etmesini sağlar. Öğrenciler büyükçe bir salona alınır. Ulu önder, öğretmenlerle konuşur. Bu arada Müdür'ün önerisi ve Gazi'nin isteği üzerine Salim Rıza da Tevfik Fikret'in "Ferda" adlı şiirini okur. Tevfik Fikret'i seven Gazi, bundan memnun olmuş ve şöyle demiştir: "Ben de bu şiirleri okuyarak yetiştim" (s.14)

Akşam, Lise Konferans Salonu'nda verilecek müsamerenin şeref konuğu Gazi Mustafa Kemal'dir. Şahabeddin Süleyman'ın **Mualim** adlı piyesi oynanır. Müsamerede ayrıca halk oyunları ve zeybek de oynanmış, üç sesli koro dinlenmiştir.

1931-1932 yılları Ankara Türk Ocakları ye-

rini Halkevlerini bırakmak üzeredir. Halkevlerinin kuruluş hazırlıkları hızla ilerlemektedir. Salim Rıza Akpınar da Ankara'dadır. Yükseköğrenimini bitirmiş, görev almak üzeredir. Faruk Nafiz Çamlıbel'in **Akın** adlı piyesi ilk defa Ankara Halkevi'nde temsil edilecektir. Bunu Gazi Mustafa Kemal'in istediği söylentisi ortalıkta dolaşmaktadır. İbrahim Necmi Dilmen ve Münir Hayri Ege'li'nin öncülüğünü yaptığı sekiz erkek, dört kız arkadaştan oluşan amatör topluluk, on beş gün süreyle prova yapar. Son prova makyajlı ve kıyafetlidir. İşte bu provaya Gazi Mustafa Kemal geceye gelmiş, prova sonrasında da oyuncular, Ankara Halkevi'nin üst katındaki salonda kabul etmiştir. Çay içilmiş, pasta ve çörekler yenilmiştir. Salim Rıza Bey'in söylediğine göre Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın yanında Recep Peker, Afet İnan, Reşit Galip ve Behçet Kemal gibi ünlü şahsiyetler vardır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, herkesi ayrı ayrı kutlamış ve başarılar dilemiştir. (s.14):

Tevfik Fikret Sevgisi

Salim Rıza, Tevfik Fikret'i çok sever. Daha öğrenim sıralarından itibaren Tevfik Fikret'i dilinden düşürmez. Gençliğe verdiği önem, karanlığa karşı çıkışı, her çeşit bağınazlıkla mücadele edişi, onu kendine çekmiştir. Söylediğine göre altmış yıldır sevdiği Fikret'i hep anlatmış, öğrencilerine tanıtmış, sevdirmeye çalışmıştır. Özellikle onun "Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür bir şairim" demesi, "Sabah Olursa" şiirindeki kurtarıcı ve yaratıcı bir elin ortaya çıkışı ile yurdun kurtuluşuna olan inancı, Fikret'i sevmesine sebep olmuştur.

Fikret'i eleştirdiği bir yönü yok mu? Var elbet. O da eserlerindeki dilinin ağırlığıdır. Bunun yanında Tevfik Fikret'in "Özdeyiş" kabilinden mısraları da vardır. Sözcüselişi "Haksızlık eden başları bir gün koparılar", "Elbet sefil olursa kadın, alçalar beşer" gibi. Fikret'e olan bu bağlılık, gelecek kuşaklara onu gerçek kimliği ile tanıtmaya gayreti, Salim Rıza'ya başka sorumluluklar da yüklemiştir. Anlattığına göre Tevfik Fikret Derneği fikri ortaya atılınca, bunun gerçekleşmesi için hemen harekete geçmiştir. Prof. İsmail Hikmet Ertaylan, Salih Keramet Nigâr, Fahri Uzun, Mansur Tekin, Hüsamettin Bozok, Halil Vedat Fıratlı gibi çok değerli, fikir ve sanat adamlarıyla Dernek kurulmuştur. İlk

işleri de Tevfik Fikret'in Eyüp'teki mezarını Rumelihisarı'ndaki Aşçıyan'ın bahçesine nakletmek olmuştur. Dernek, bundan sonra okuduğu, öğretmenlik ve müdürlük yaptığı Galatasaray Lisesi'nde (Mekteb-i Sultani) onun için görkemli birkaç toplantı yapmıştır. Bu vesile ile Salim Rıza'nın adını zikrettiği birkaç kitap yayımlanmıştır. (s.16).

Gazi Terbiye Enstitüsü'ndeki Yılları

Burası yazarın yüksek tahsilini yaptığı okuldur. Öğretmen okullarını bitiren gençlerin yükseköğretim yapabilecekleri yerdir. Salim Rıza da sınavla Enstitü'nün Edebiyat Bölümü'ne girer. İki yıl hazırlık, iki yıl da branş dersleri almak suretiyle burasını bitirir.

Gazi Terbiye Enstitüsü'nün müdürü Prof. İsmayıl Hakkı Baltacıoğludur. Buradaki bölümde sadece üç öğrenci vardır: İsmail Hilmi Soykut, Nihat Sanal ve Salim Rıza. Öğretmenlerinden birisi Nurullah Ataç'tır. Fransızca ve Edebiyat derslerine gelmektedir. Okul doktoru, Fecr-i Âti ediplerinden Ali Süha Delibaşı'dır. Salim Rıza, belirttiğine göre, edebiyat öğretmenlerinden İsmail Hikmet Ertaylan, İbrahim Necmi Dilmen, Cemal Köprülü, Ahmet Hamdi Tanpınar ile sanat tarihi öğretmeni Cevat Memduh Altar'dan çok şey öğrenmiştir. "Bu okulda kişiliğimi bulmaya çalıştım" (s.17) diyen yazar, Ankara'da Muallimler Birliği'ndeki konferansları, öğrencilerin önderliğindeki edebiyat toplantılarını kaçırmamış; Musiki Muallim Mektebi'ndeki konserleri de hatırlatarak, nasıl bir ortamda yetiştiğini vurgulamıştır. Ayrıca Baltacıoğlu ve Haydar Ediskun gibi tiyatroyla bizzat uğraşan iki insanın çalışmalarına katıldığını bildirmiştir. Gazi Terbiye Enstitüsü'nde Baltacıoğlu'ndan başka Hilmi Bey, Faik Sabri Duran gibi eğitimcilerin müdürlük yaptığını belirtmiş, Yunan Başbakanı Venizelos'un; Ankara'ya geldiğinde, okulu görmek istediğini ve Salim Rıza'nın da içinde bulunduğu son sınıf öğrencileriyle ayrı ayrı tanıştığını ifade etmiştir (s.18).

Anadolu'daki Görevi

Yükseköğrenim bitince sıra atanmaya gelir. Salim Rıza'nın atanması arkadaşlarına göre biraz geç olur. Bakanlık koridorlarında dolaştığı bir gün müsteşarın kendisini çağırdığını söylerler. Müsteşar Salih Zeki Bey'dir. İstanbul'u isteyen Salim Rıza'yı bu fikrinden vazgeçirir ve atamasını Sivas Lisesi'ne yapar. İlk maaşından ödenmek üzere kendisine otuz

lira yolluk verilir. Ay başı çok yakındır. Hemen ertesi günü Sivas'a gider ve ilk maaşından borcunu öder.

Müsteşarın söylediğine göre Sivas Lisesi'nde genç ve seçkin bir öğretmen topluluğu vardır. Bu idealist öğretmenler arasına, müsteşarın yönlendirmesiyle Salim Rıza da katılmıştır. Salim Rıza, burada öğretmen Ahmet Kutsi Tecer'in stajeri olmuştur. Bu öğretmen kadrosu içinde Müdür Osman Horasanlı (felsefeci), sonraki Müdür Muhsin Adil Binal(biyoloji) Ahmet Kudsi Tecer gibi Avrupa'dan gelmiş olanları da vardır. Ahmet Kudsi Tecer, daha sonra Milli Eğitim Müdürü olmuştur Sivas'ta. Salim Rıza, Sivas Halkevi'nin açılışında da bulunmuştur. Faruk Nafiz Çamlıbel'in **Akun** adlı piyesi sahneye konulmuş ve Salim Rıza oyunda rol almıştır. Ayrıca Ahmet Kudsi Tecer'in isteğiyle Halkevi'nin açılış programında Şair Kemallettin Kamu'nun o tarihlerde yayınlanmış olan "Çankaya" şiirini okumuştur büyük bir heyecanla.

Öte yandan Muzaffer Sansözzen'le dost olmuştur. Yine o günlerde Sivas'ta halk şairleri bayramı yapılır. Muzaffer Sansözzen'le pek çok halk şairinin şiirlerini kayıt altına almış, yani defterlere geçirmiştir. Bunlar arasında Aşık Veysel, Aşık Ali İzzet, Talibî'nin adını zikreden yazar; bu âşıkların, yani halk şairlerinin giderek şöhret sahibi olduklarını belirtir. Salim Rıza'nın Sivas'ta tanıdığı iki önemli şahsiyet daha vardır: İlki sonradan Milli Eğitim Bakanı olan İbrahim Öktem, diğeri de Tıp dünyasında ordinaryüs profesörlüğe kadar yükselecek olan Muhterem Gökmen'dir. İlki Fransızca, öbürü de Almanca okutur.

İki yıl sonra kendisini Samsun Lisesi'nde bulur Salim Rıza. 1933 yılı Halkevi çalışmalarına katılır. Müdür, Müdür Yardımcısı ve Salim Rıza; izci öğrencileri, Ankara'ya Cumhuriyet'in Onuncu Yılı törenlerine götürmüşlerdir. Salim Rıza'nın unutamadığı bir anısı da zamanın Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'la İran Şahı Rıza Pehlevi'yi trenle Ankara'ya yolcu edişidir. O yıllarda çok başarılı bulunduğu öğrencisi Vedat Türkali, sonradan ünlü bir romancı, şair, senaryo yazarı olmuştur(s.22).

Askerlik ve Üniversitede Öğrencilik

Samsun'dan İstanbul'a Yedek Subay Okulu'na gelir. Bir yandan da Edebiyat Fakültesi

Felsefe Bölümü'ne kaydını yaptırır. Sivas ve Samsun'dan öğrencisi olan gençlerle birlikte Felsefe Bölümü'nde okur.

Felsefe Bölümü öğretim üyeleri şunlardır: Mustafa Şekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken, Prof. Reinbach, Şükrü Baban, Sadrettin Celâl, Prof. Kesler, Prof. Neumarck... Bunlara daha başkaları da eklenebilir. Felsefe ve ekonomi alanındaki bilgisi derinleşir, artar. Bu arada yurt dışına gidip dönen eski arkadaşları da bazı bölümlerde doçent olarak işe başlarlar: Sabahattin Eyüboğlu, Enver Ziya Karal, Halil Vehbi Eralp, Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, Sabri Esat Siyavuşgil, Mazhar Şevket İpşiroğlu. Genç doçentlerin seminerlerinden çok yararlandığını söylemektedir. Felsefe bölümünü bitirir, felsefe ve edebiyat öğretmeni olur. 1937 yılında Türkçe öğretmeni Nuriye Şevki Alponat ile evlenir. Yedek Subay Okulu'nda şüire düşkünlüğü ile tanınmış ve muhtemelen Nazım Hikmet'in şiirlerini okuduğu için başarısız sayılmıştır. Yedek Subay Okulu'nda ileride uzun sürecek dostluklar edinmiştir: Enver Ziya Karal, Sabahattin Eyüboğlu, Nusret Kürkçüoğlu gibi çok değerli bilim adamlarıyla tanışması, ileride çok keyifli ve anlamlı dostlukların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

İstanbul Okulları ve Salim Rıza Kırkpınar

"Gerçek öğretmenliği İstanbul Lisesi'nde öğrendim" diyen yazar, Agâh Sırrı Levend ve Mithat Sadullah Sander'in yerine atanmıştır. Hem pek çok eski öğretmenini hem de yenilerini orada bulmuş, Hakkı Süha Gezgin, Rıfki Melül Meriç, Orhan Seyfi Orhan... gibi son derece deneyimli insanlarla birlikte çalışmıştır. Bu lisede yine çok çalışkan ve gelecekte Türk edebiyatına, kültürüne, tiyatrosuna, felsefesine hizmeti geçecek öğrenciler yetiştirmiştir.

İstanbul Erkek Lisesi'nde unutamayacağı anılardan birisini de son sınıfta derste yaşamıştır. Kapı yavaşça açılmış, içeriye ortaokul sıralarında öğretmeni olan Reşat Nuri Güntekin girmiştir. Yazar, o yıllarda bakanlık müfettişi olarak eğitim ve öğretim dünyamıza katkıda bulunuyordu. Salim Rıza, hocasını kürsüye oturtmak ister. O ise büyük bir alçakgönüllülikle arka sıralara yönelir. Ders sürer, öğrenciler son derece canlı bir ders yaparlar. Bir ara derste Reşat Nuri'den ne gibi eserler okuduklarını sorar öğrencilere Salim Rıza. Ünlü romancının hemen bütün eserle-

rinin okunduğu ortaya çıkar. Bunun üzerine öğrencilere dönüp şöyle dediğini nakleder: "Dersimizde konuk olan ünlü romancının kendisi olduğu müjdeledim." (s.25). O anda sınıfta büyük bir alkış tufanı kopar. Öğrenciler ödev defterlerine Reşat Nuri'nin imzasını almak için yarışır. Coşkulu bir ortamda dersten çıkılır. Sevinç ve coşku koridorlarda dahi sürer.

İstanbul'da görev yaparken, 1951-1952 yıllarında artık eski Milli Eğitim politikası yoktur. Çok kısa sürede değişiklikler yaşanır. Sözcüleri Köy Enstitüleri kapatılır. Birçok öğretmen Bakanlık emrine alınır. Okulun bir öğretmenler toplantısında deneyimli öğretmenlerin isteği üzerine Nazım Hikmet'in Şeyh Bedrettin Destanı'nı okuduğu için hakkında Bakanlık soruşturma açmıştır. Okulun Müdürü, Konya Milli Eğitim Müdürlüğü'nde de bulunan Ali Rıza Özkut'tur. Zamanın Milli Eğitim Bakanı da Tevfik İleri'dir. Arkadaşlarının tavsiyesi üzerine Ankara'ya Tevfik İleri'yi görmeye gider. Görüşme gerçekleşmez. Ancak Bakanlık Müsteşarı Reşat Tardu'yu görür. Tardu, ona endişe etmemesini söyler, iltifatlarla bulunur. Yeniden okulu, yani İstanbul Erkek Lisesi'ne döner.

Salim Rıza, Kabataş ve Atatürk Kız Lisele-ri'nde de çalışmıştır. Kabataş Lisesi Müdürü, üniversiteden arkadaşıdır. Onun isteği üzerine, Kabataş Lisesi'ne geçer. Şair Behçet Necatigil'i orada tanır. Kendisi gibi Kabataş Lisesi'nde görev yapan ve genç yaşta vefat eden Ömer Seyfettin programını birlikte hazırlarlar. Daha sonra da Ömer Seyfettin büstünü, eski arkadaşı ve dostu Heykeltıraş Zühtü Müridoğlu'na yaptırılır. Bu arada Atatürk Kız Lisesi Müdürü eğitimci Adnan Eseniş ve Seniha Müridoğlu'nun ısrarlarına karşı koyamaz ve Kız Lisesi'nde de görev alır. Kısaca Salim Rıza, iki lise arasında paylaşıl-mayan bir öğretmendir o sıralarda...

Salim Rıza, İstanbul'da sadece okullarda ders vermekle kalmaz. **Yeni Adam**'ı çıkaran İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun çevresinde de yer alır. Baltacıoğlu'nun Bağlarbaşı- Altunî-zade'deki büyük bahçeli evinde tertiple-diği cumartesi günleri toplantılara katılır. Zaten daha önceden aralarında hoca – öğrenci ilişkisi vardır. Burada bazen Haydar Ediskun, Kavuklu, Salim Rıza, Pişekâr rollerini de üstlenerek Ortaoyunu da oynamışlardır (s. 32). Nazım Hikmet'i de bu ev de tanışmış ve

çevresindekilerin ısrarı neticesinde Nazım Hikmet'ten "Salkımsöğüt" şiirini dinlemiştir. Baltacıoğlu'nun önerisiyle Salim Rıza da "Bahr-i Hazer"i okumuştur.

1951 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretim üyesi olan Salim Rıza, seramik öğretmeni ve film yönetmeni eski askerlik arkadaşı Vedat Ar'la, İpek Film Stüdyosu'na gider. Orada yıllar öncesinden tanıdığı Nazım Hikmet'le karşılaşır. Nazım Hikmet'in isteği üzerine ona "Divan şiirinden" örnekler okumuştur. Çünkü Nazım o sıralarda, **Lale Devri** diye bir senaryo hazırlamaktadır. Orada şu kanaate varmıştır Salim Rıza: Nazım Hikmet, Divan şiirini bütün incelikleriyle bilmektedir. (s.38)

Türk Dil Kurumu'ndaki Çalışmaları

1932 yılında Dolmabahçe Sarayı'ndaki Birinci Dil Kurultayı'nda dinleyici olarak bulunan Salim Rıza, orada Mustafa Kemal Atatürk'ü bir kez daha görmüş, okunan bildirileri, yapılan tartışmaları heyecanla izlemiştir.

1952 yılında bu defa Öğretmeni Nurullah Ataç'ın önerisiyle Türk Dil Kurumu'na üye olmuştur. İki yılda bir yapılan kurultaylara katılır, komisyonlara görev alınır, son günü seçime gidilir. Salim Rıza, 1954-1955 yılındaki yönetim kurulunda görev almış, pek çok Türkolog'la tanışmıştır. Özellikle Azerî Türkologların, Tevfik Fikret ve Mehmet Emin Yurdakul hayranı olduğunu gözlemlemiştir. Zaman zaman onların isteklerini yerine getirmiş, bu ünlü şairlerden şiirler okumuştur. O günlerde Dışişleri Bakanı olan Fuat Köprülü'nün de takdirini kazanmıştır.

Ünlü Ediplerle Dostlukları

Burada birkaç edibin adını saymamız gerekir. Ancak bunlardan sadece iki tanesini anlatabiliriz. Bu ediplerin ilki Nurullah Ataç, diğeri Yahya Kemal'dir. Divan şiirini iyi bilen Salim Rıza, Ataç'la bu bilgisini daha da geliştirdiğini söylemektedir. Kıvıvli bir belleğe sahip Ataç'ın, kendisine Yahya Kemal, Ahmet Haşım gibi gözde şairleri daha derinden tanıttığı kanaatindedir.

Nurullah Ataç, onun Gazi Terbiye Enstitüsü'nden öğretmenidir. Daha sonra yakın dost olurlar. Ataç ile Abdülhak Hamit, Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Haşım, Yakup Kadri, Falih Rıfki, Ruşen Eşref gibi ünlü ediplerin sohbetlerinde bulunur. Ona ve kitaplarına duyduğu sevgiyi iyi bilen Salah Birsal, Salim Rıza için, "Ataç'ın yaveri" demiştir

(s.35).

Salim Rıza'nın anılarında Yahya Kemal'e özel bir yer açmak gerekir. 1937 yılında Yahya Kemal'in çevresine katılır. Bu da Rıfki Melûl, Tevfik Celis, Hilmi Ziya ve Sabahattin Eyuboğlu aracılığıyla gerçekleşmiştir. Yahya Kemal'in vefatına (1958) kadar hep çevresinde bulunur. Onun için şöyle der: "Yahya Kemal'den şiir ve tarih kültürünü aldım." (s.39). Yahya Kemal'in doğum günlerinde (2 Aralık) kendisi için yapılan toplantılara katılır. Bunlar içkili ve müzikli toplantılardır. Küçük Bebek'teki toplantıyı unutamaz. Pakistan elçiliğinden emekli olmuştur Yahya Kemal. Yanında Münir Nurettin, karşısında, Paris'ten beri dostu olan Mustafa Şekip Tunç vardır. Münir Nurettin klasik musiki mırıldanır, Mustafa Şekip, Yahya Kemal'in şiirlerini okuyan Salim Rıza'ya dönerek, "Yalnız büyük şairden mi şiir okunacak? Başka şairlerden örneğin Necip Fazıl'dan da şiir okusana" der. Şairin sofrasında başka şairden şiir okunamayacağını bildiği için Şekip Tunç'tan özür diler. Ama o, ısrar edince, dayanamaz, Necip Fazıl'dan mısralar mırıldanmaya başlar. Yahya Kemal, bastonuna dayanmış, uyur gibi dalgındır. Birden uyanır ve Salim Rıza'yı azarlar. Salim Rıza, bu hatayı bir daha yapmaz.

Salim Rıza'nın Yahya Kemal ile ilgili anıları bu kadar değildir. Bunlara daha başkaları da eklenebilir. Söz gelişi, Kalamış'ta Todori'nin Meyhanesi'nde, Yahya Kemal ile baş başadır. Bozuk plakta Kömürcü Hafız'ın bir bestesi çalmaktadır. Üstat, hemen oracıkta şu şiiri söyleyivermiştir:

**"Sarıncâ âteş-i aşk, ufk-ı kâinatımızı
Kömürcü Hafız'a vakfeyledik hayatımızı"**

Yine bir gün İstanbul Lisesi'nde yazılı sınavlar yapmaktadır. Sorular, Bakanlık'tan gelmiş ve Yahya Kemal üzerinedir. Telefona çağırılır. Lise Müdürü Celâl Ferdi'nin odasında telefonda Yahya Kemal vardır. O gün Salim Rıza'yı da çağırılmaktadır. Kendisine izin verilir. İstenilen saatte Kadıköy vapur iskelesine varır. Moda Kulübüne giderler. Salim Rıza'nın anlattığına göre o gün tezgâhtan yeni çıkan şiirini dinler üstattan... Bu, "Sonbahar" adlı şiiridir. Yahya Kemal'e iki kere okutmuş ve üçüncüde şiiri ezberler gibi olmuştur. Şiiri Yahya Kemal'e okuyunca, Şair de ona pek çok iltifat etmiştir.

Yahya Kemal, Park Otelinde kalmaktadır.

Salim Rıza'yı yatak odasında kabul etmiştir. Son derece sağlıklı görünmektedir. Pek çok dostuna resmini veren şair, Salim Rıza'ya, onda resminin olup olmadığını sorar. Aldığı cevap şudur: "Efendim daha sırım gelmedi". Bunun üzerine başucundaki komodinden çıkardığı resminin üzerine şu satırları yazarak ona hediye eder: "Şiirin en eski asaletinden en yeni füsünuna kadar kudretle aşına, aziz muhibbim Salim Rıza'ya, en derin sevgiyle, 1946, Yahya Kemal".

Kendi Gök Kubbemiz şairi bir başka sefer de Salim Rıza'ya bir rubai ithaf etmiştir. Rubai şöyledir:

**"Sevdâya bilâ -hudûd meydan verdik
Dünyâ gibi bir saha-i cevlan verdik;
Kâm almak için sabah-ı mahşerde bile
Rindân ile peymâneye Peyman verdik"**

Salim Rıza bu rubaiyi Hattat Necmettin Okyay'a yazdırmış ve tezhip ustası Rikkat Kunt Hanım'dan tezhibini rica etmiştir. Bu yazı ve tabloyla evini süslemiştir.

Sonuç

Salim Rıza'nın anılarında Cumhuriyet döneminin ilk on yılındaki heyecana tanık oluruz. Bu heyecan müsteşarından öğretmenine, valisinden bakanına kadar herkeste vardır. Ülkenin ilerlemesi için büyük adımlar atılmış ve bunların kök salması için gece gündüz uğraşmıştır.

Sivas'ta olduğu üzere Muzaffer Sansöz, Ahmet Kudsi Tecer gibi Türkiye'nin yüz akı insanlarla birlikte kültürümüze nasıl faydalı

olmaya çalıştığını görürüz. Bununla yetinmemiş, bazı Halkevlerinin ilk oyunlarında rol almış yahut açılışında bulunmuştur.

Nurullah Ataç, Yahya Kemal gibi kültür hayatımızın doruklarındaki insanların çevresine girmiş, onlara ilişkin anılar nakletmiş, bazı tespitlerde bulunmuştur. Sözcüleri Yahya Kemal'in bazı şiirlerinin nasıl doğduğunu anlatmış, örnekler vermiştir. Bu büyük şairin sevdiği mısra ve beyitlerin bir kısmını nakletmiştir. Ayrıca bu iki üstadın etkisinde kaldığını bildirmiştir.

Türk milli eğitimine yaptığı hizmetten hep gurur duymuş, yetiştirdiği değerli öğrencileriyle övünmüş, hatta sonradan onlardan çok şeyler öğrendiğini bildirmiştir. İstanbul'un seçkin liselerine, öğretmen kadrolarına ilişkin bilgiler vermiştir. Bu arada Tevfik Fikret'le, Yahya Kemal'le ilgili bazı derneklerin nasıl kurulduğunu anlatmıştır.

Özellikle Yahya Kemal'in sevdiği insanlara, dostlarına nasıl davrandığını gözler önüne sermiş, kimleri ve nasıl hicvettiğini belirtmiştir. Bundan başka Ahmet Haşim birkaç şiirinde kendince gördüğü ifadelerin nasıl söylenirse daha güzel ve doğru olabileceğini göstermiştir. Yahya Kemal'e ithaf edilen şiirlerle büyük şairin kendisinin bizzat dostlarına ithaf ettiği şiirlerden örnekler zikretmiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Salim Rıza bu küçücük kitabında pek çok anekdota yer vermiş, az bilinen yahut hiç bilinmeyen birtakım hususlara açıklık getirmiş, zenginlik katmıştır.

ACZİMİN GİRYESİ

**Ahmet
Sevgi**

İNSANI TANIMAK

*İnsan, dilinin altında saklıdır, konuşunca ortaya çıkar,
İnsan sarrafları bunun için kaşa göze değil, söze bakar.*

19 Ocak 2024

(Ahmet Sevgi)

**MASALCI BABA:
EFLÂTUN CEM GÜNEY****HALE
GÜRBÜZ**

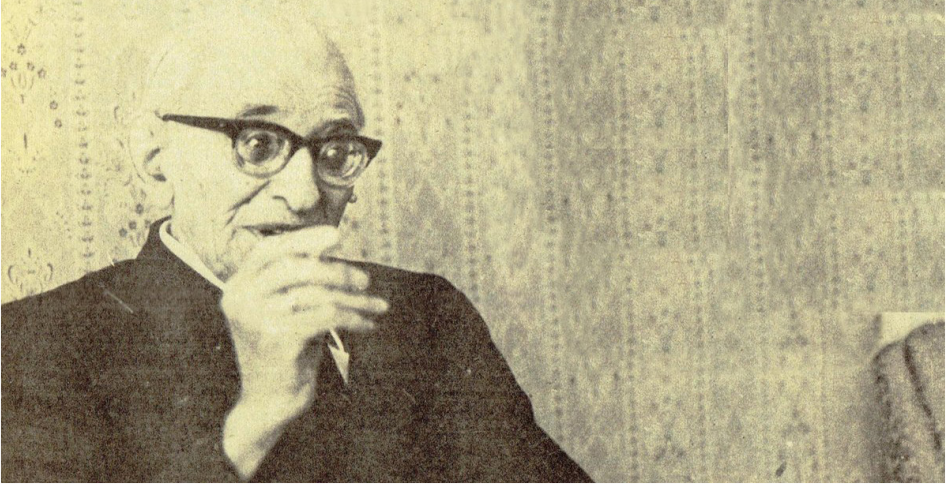
Eflâtun Cem Güney 1896 yılında Malatya'nın Hekimhan ilçesinde doğdu. Telgraf müdürü Ahmet Hurşit Beyin oğludur. Daha altı yaşında babasını, yedi yaşında annesini yitirdi. Çok küçük yaşta hem yetim hem öksüz kaldığından 1903 yılında amcasının yanına Sivas'a gitti. Burada önce Sivas Fevziye İptidaisine (ilkokul) kaydoldu. Başarıyla bu okuldan mezun olduktan sonra Sivas İdadisinde ve Sivas Sultanisinde okudu. 1918 yılında ilk görev yeri olan Konya'ya atanan Eflâtun Cem Güney burada (Konya Öksüzler Yurdunda) Türkçe öğretmenliği yaptı. Daha sonra girdiği sınavda başarılı olup edebiyat öğretmeni oldu. 1

Eflâtun Cem Güney'in asıl ismi, Eflâtun Reşid olup, Cem mahlasını öğretmenlik hayatının ilk yıllarında aldığı ve Sivas Sultânisinde göreve başladığı yıl olan 1923'te bu mahlâsı kullandığı bilinmektedir.

Eflâtun Cem Güney'in Konya'da başlayan muallimlik hayatı, sıradan bir öğretmenlik yerine, gerçek bir "hoca" hüviyetini sonuna kadar götürmüştür. O, bununla yetinmemiş, kişiliğinde var olan edebî zevki ve ustalıklı işlediği kalemi sayesinde, şiirlerinin yanı sıra; öğretmenlik yaptığı Konya, Kayseri, Sivas, Afyon ve Kütahya'daki yerel dergi ve gazetelerde bilhassa masal ve halk hikâyeleri üzerine çok sayıda kitap yayınlamıştır.2

Atatürk'ün başlattığı Millî Mücadele hareketinden etkilenen Güney'in, Kuvay-ı Milliye marşı yazdığı, aynı zamanda Kuvay-ı Milliye'nin bir yayın organı olan Öğüt gazetesinde yazar olarak da görev yaptığı bilinmektedir. Bu dönemde ilk dergisi olan İrşat'ı çıkararak yazın hayatını devam ettirdi. Daha sonra Ankara'ya giderek memurluk görevinde bulundu, ardından Eskişehir'e edebiyat öğretmeni olarak atandı.

Eskişehir'de 1921 yılında İstiklâl dergisini çıkardı. Eskişehir'in düşman işgaline uğraması üzerine Kayseri Lisesine Türkçe Öğretmeni olarak atandı. 1921-1923 yılları arasında Nafi Atuf Kansu ile beraber Misak-ı Millî gazetesini çıkardı. Bir yandan milli mücadeleye destek verirken öte yandan kendi çalışmalarına devam etti, dergilerde yazılar yayınladı. Çalışmaları dönemin devlet adamlarının dikkatini çekti. Cumhuriyet'in ilanından sonra kurulan Mühassıslar Komisyonuna seçildi. Bu komisyonda devrin önemli isimleriyle birlikte Türkçe ve edebiyat kitaplarının eğitim-öğretim yönünden incelenmesi çalışmalarına katıldı. Daha sonra Sivas'a dönüp Duygu ve Düşünce adlı bir dergi çıkardı. 1927 yılında Sivas İdadisinde edebiyat öğretmenliği yaptı. Başarılı çalışmalarından ve gayretinden ötürü açılması planlanan Samsun Lisesi'nin hazırlıklarını yürütmek üzere görevlendirildi. Sivas'ta bulunduğu 1923-1928 yılları arasında Muallimler Birliği ve Türk Ocağı çatısı altında dernekçilik çalışmaları yaptı, yerel Kızılırmak gazetesine katkıda bulundu. 1931 yılında müdür başyardımcısı olarak Afyon Lisesine atandı. Afyon'da da 1932 yılında Taşpınar adlı Halkevi dergisini çıkardı. Gezici köy kitaplıkları oluşturarak çocuklar için önemli bir hizmeti gerçekleştirdi. 1933 yılında on bir yıl görev yapacağı Kütahya Lisesi'ne edebiyat öğretmeni olarak atandı. 1944 yılında oğlu Çetin'in rahatsızlığı nedeniyle İstanbul'a tayin istedi. 1944 yılının son aylarında oğlu vefat etti. Bu olay Güney'i derinden sarstı. Yazarın folklorik çalışmalara ağırlık vermesinde öğlunun vefatının etkisi fazladır. Yazarın

masallara yönelişi de elli yaşından sonra olmuştur. Özellikle oğlu Çetin'i kaybettikten sonra acısını hafifletmek için kendini masal dünyasına düş, renk ve mutluluk havasına bırakmıştır. Yazarın Rezzan ve Özden adlarında iki kızı daha olduğu bilinmektedir. Çocuklarının hiçbirisi evlenmediği için, torunu yoktur. 1950'li yıllarda Topkapı Sarayı Müzesi Müdür Yardımcılığına getirildi, burada eski eserler ile birlikte saray arşivi ve saraydaki 'Eski Maarif Nezareti' arşivini inceleme imkânı buldu. 1956 yılında İstanbul Millî Eğitim Müdür Yardımcılığı görevini yürüttü.1

Halk masalının söylemini en başarılı biçimde kullanan yazarlardan biri olan Eflâtun Cem Güney, masalları ile Türkiye'nin dışında Avrupa'ya ve hatta dünyaya yayılan bir üne sahiptir. 1956 yılında Danimarka'daki "Hans Christian Andersen Medal Kurumu" Eflâtun Cem Güney'in "Açıl Sofram Açıl" kitabındaki masallarını, 55 ulusun çağdaş masal yazarları arasından seçerek onur listesine aldığı 11 eser arasında en mükemmeli kabul eder ve Güney'e, Andersen Pâye: Şeref Diploması ve Dünya Çocuk Edebiyatı sertifikası verir. Eflâtun Cem Güney, aynı armağanı "Dede Korkut Masalları" adlı eseriyle 1960'ta ikinci kez alır. Güney'e "masal babası" unvanını kazandıran da masal kültürüne katkıları ve kullandığı dilin sanatsallığı, şiirselliği ve acıcılığıdır.3 Uluslararası camiada çok önemli kabul edilen bu ödülü Türkiye'den alan

ilk kişi olan Eflatun Cem Güney, Türk halk masallarının dünyaya tanıtılmasında önemli rol oynadı.

Türk Halk Bilimi alanında önemli çalışmalar yapan Eflâtun Cem Güney, yaşamı boyunca pek çok başarılı işe imza attı. Türk Folklor Araştırmaları Dergisinde folklor-edebiyat konularında çeşitli yazılar da yayınladı. 1972 yılında kendisine Devlet Kültür Armağanı verildi. Gözündeki bir rahatsızlıktan ötürü (katarakt) son yıllarını evine kapanarak geçiren yazar 2 Ocak 1981'de 85 yaşında İstanbul'da hayata gözlerini yumdu. Kabri İstanbul'da Karacaahmet mezarlığındadır. Yazarın vefatının ardından tüm kitapları ailesi tarafından Topkapı Sarayına verildi.1

Eflâtun Cem'in isminin yanına Masal Babası sıfatının takılması da Türk halkının ve edebiyatçılarının son derece haklı bir değerlendirmesidir. Çünkü, kendisinin belirgin özelliklerinden en önde geleni, bilhassa Sivas çevresinde dinlemiş ve toplamış olduğu masallara, görev yaptığı diğer illerde dinlediklerini de katarak bunları harmanlaması ve nefis bir masal edebiyatını ortaya koymasındadır. Masal denilince akla ilk gelen isimlerden biri olan Eflâtun Cem Güney, uzun yıllar büyük bir titizlikle derlediği masalları yazıya geçirerek, hem bu ürünlerin unutulup yok olmasına engel olmuş hem de gelecek kuşaklara büyük bir kültürel miras bırakmıştır. Bir taraftan, eşinin anneannesi olan, Sivas'ın Hâfîk ilçesine bağlı Celâlli bu-

çağından Emine Aba adlı ve yüz yaşını aşkın bir kadından masal dinleyen Eflâtun Cem, diğer yandan da Sivas'a yerleşmiş çok eski Kars göçmenlerinden Hasanoğlu Ağa Dayı'dan Kerem ile Aslı, Leylâ ile Mecnun ayarında, lâkin bunlar gibi tespit edilmemiş birçok masal ve hikâyeyi, bütün hususiyetleriyle ve yanık deyişleriyle kaleme almıştır. 2 Halk hikâyelerini kaybolmaktan kurtarmak için başta cönkler olmak üzere eski eserleri ve nüshaları tarayan Güney, halk edebiyatına klasik denebilecek çapta yeni varyantlar da kazandırır. Böylece masallarındaki 'Masal Babalığı' burada 'Hikâyeci- Âşık' kimliğine dönüşür. Çok sayıda masal derleyen Eflâtun Cem Güney, derleyip yazdığı masalları daha geniş kitlelere ulaştırabilmek, insanları masalın renkli ve sihirli dünyasına katabilmek amacıyla bir dönem radyo programı da yapar. Bir Varmış Bir Yokmuş adıyla yayınlanan program, televizyon başta olmak üzere diğer kitle iletişim araçlarının yaygın olmadığı yıllarda geniş dinleyici kitlesine ulaşır; masalları anlatarak dinleme yoluyla hem edebî zevk kazandırır hem de Türkçenin dil zenginliklerini aktarır.1

Eflâtun Cem Güney, sadece masal ve halk hikâyesi değil halk kültüründe var olan efsane, fıkra gibi pek çok türü de derleyerek gelecek kuşaklara miras olarak bırakır. Güney yalnızca bir derleyici değil, aynı zamanda güçlü bir yazardır. Güney'in 26 masal kitabında derleyip yazdığı 70 masalı, 8 efsanenin yer aldığı 1 efsane kitabı, 5 halk hikâyesi, 2 mensur şiir kitabı, 252 derlenmiş fıkranın yer aldığı bir fıkra kitabı, 4 monografik eseri, 5 araştırma-inceleme eseri, 7 kılavuz eseri, 3 Atatürk kitabı bulunmaktadır.

Şiirleri: Matem sesleri (1920).

Masal kitapları: Nar Tanesi (1946), Tara Yılan ve Kara Gülmez (1946), Sabır Taşı (1947), Akıl Kutusu (1947), En Güzel Türk Masalları (1948), Altın Heybe-Külkedisi-Felek Sillesi (1948), Zümrüt Anka (1948), Açıl Sofram Açıl ve Congoloz Baba (1949), Bir Varmış Bir Yokmuş (1956), Evvel Zaman İçinde

(1957), Gökten Üç Elma Düştü (1960), Az Gittim Uz Gittim (1961), Ağlayan Nar ile Gülen Ayva (1969), Al Elma Yeşil Elma (1969), Dağ Olur Eğilir misin? (1969), Hasırcı Baba (1969), -Keloğlan: Altın Heybe (1969). Yedi Köyün Yüz Karası (1970), Aygün Baygün Ses ve Nur Topu (1970), Zindandan Gelen Mektup ve Düşmez Kalkmaz Bir Allah (1970), Gözleri Yollarda Kalan Ana ve Anasız Kuzu (1970), Emlik Kuzu ve Altın Gergef (1971), Saraydan Uçan Kız (1971), Alişle Maviş (1971), Güldükçe Güller Açan Kız (1971), Tellerinde Bülbül Şakıyan Saz ve Bir Varmış Bir Yokmuş (1972), Sihirli Köpük ve Yaban Gülü (1972), Onlar Ermiş Muradına (1972), Yiğitler Yiğidi Musacık (1972).

Halk hikâyeleri: Dertli Kaval (1945; 1957), Dede Korkut Masalları (1958), Âşık Garip (1958), Kerem İle Aslı (1959), Tahir İle Zühre (1959), Şah İsmail.

Halk şairleri: Erzurumlu Emrah (1928; 1955), Âşık Melekî Ruhsâtî (1953), Âşık Kâmelî, Âşık Minhâcî (Çetin Eflâtun Güney ile, 1954), Kulağımıza Küpe Olsun (1962),

Atatürk: Hayatı ve Eserleri (1963), Folklor ve Eğitim (1967), Çift Çubuk Üstüne (1969), Köy Odası (1969), Köyün Orta Direği (1969), Tanrı Vergisi (1969), Dağarcık (1970), Hoşbeş (1970), Gözümüz Üstünde Olsun (1970), Folklor ve Halk Edebiyatı (1971), Ocak Başında (1972), Millî Kurtuluş ve Yeniden Doğuş (1972),

Halk Eğitiminde İş Birliği, Çukurova, Ege. Derlemeleri: Dumlupınara Doğru (Bilmeceler, 1944), Halk Şiiri Antolojisi (1947), Türkü, fıkra, folklor: Halk Türküleri (2 cilt, 1953-1956), Nasreddin Hoca Fıkraları (1957), Masallar (1990).

Kaynakça:

1-<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-de-tay/guney-eflatun-cem>

2-<http://hayatagacidergisi.com/eflatun-cem-guney/>

3-Lüle Mert Esra(2010)Türkçenin Sözvarlığı Açısından Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdığı Masallar. Edebiyat Fakültesi Dergisi 27(2). Syf:81